

Dvanáct dnů

Příběh
maďarského
povstání
1956

Victor Sebestyén

maraton

m

Dvanáct dnů

Dvanáct dnů

Příběh
maďarského
povstání
1956

Victor
Sebestyén

přeložil Pavel Pokorný

Praha 2024
maraton

The translation was kindly supported by the Fund
for Central & East European Book Projects, Amsterdam.

Překlad laskavě podpořil Fond pro středoevropské
a východoevropské knižní projekty, Amsterdam (CEEBP).

Knihu finančně podpořila Nadace Český literární fond.

Victor Sebestyen
TWELVE DAYS
Revolution 1956

Copyright © Victor Sebestyen, 2006
First published by Weidenfeld & Nicolson, London

Czech edition © Maraton, 2024
Translation © Pavel Pokorný, 2024

ISBN 978-80-88411-28-4

Pro Jess

OBSAH

Mapa Budapešti 1956 / 10-11

Mapa Evropy po druhé světové válce / 12

Mapa Maďarska 1956 / 13

Hlavní postavy / 15

Úvod / 19

Prolog. Neděle 4. listopadu 1956 / 25

PRVNÍ ČÁST

PŘEDEHRA

- 1 9. říjen 1944, Moskva / 31
- 2 Budapešť, 1945 / 42
- 3 4. listopad 1945 / 46
- 4 1948 / 54
- 5 Boží hod vánoční 1948, 15 hodin / 62
- 6 15. říjen 1949, Budapešť / 66
- 7 31. prosinec 1951 / 76
- 8 4. listopad 1952, Washington / 84
- 9 3. leden 1953, Budapešť / 92
- 10 13. červen 1953, Moskva / 95
- 11 4. červenec 1953, Budapešť / 99
- 12 7. leden 1955, Moskva / 110
- 13 2. březen 1955, Budapešť / 112
- 14 25. únor 1956, Moskva / 118
- 15 27. červen 1956, Budapešť, 19 hodin / 121
- 16 12. červenec 1956, Washington / 123
- 17 13. červenec 1956, Budapešť / 127
- 18 6. říjen 1956, Budapešť / 132

DRUHÁ ČÁST

REVOLUCE

- 19 Úterý 23. říjen 1956 / 143
- 20 Středa 24. říjen / 164
- 21 Čtvrtek 25. říjen / 178
- 22 Pátek 26. říjen / 191
- 23 Sobota 27. říjen / 205
- 24 Neděle 28. říjen / 218
- 25 Pondělí 29. říjen / 231
- 26 Úterý 30. říjen / 247
- 27 Středa 31. říjen / 264
- 28 Čtvrtek 1. listopad / 280
- 29 Pátek 2. listopad / 297
- 30 Sobota 3. listopad / 309
- 31 Neděle 4. listopad / 319

TŘETÍ ČÁST

NÁSLEDKY

- 32 Pátek 7. listopad / 333
- 33 22. listopad 1956 / 341
- 34 16. červen 1958 / 349

Dovětek / 355

Dodatek. Šestnáct požadavků / 365

Poděkování / 367

Seznam fotografií ve fotopříloze / 371

Bibliografie / 372

Poznámky / 378

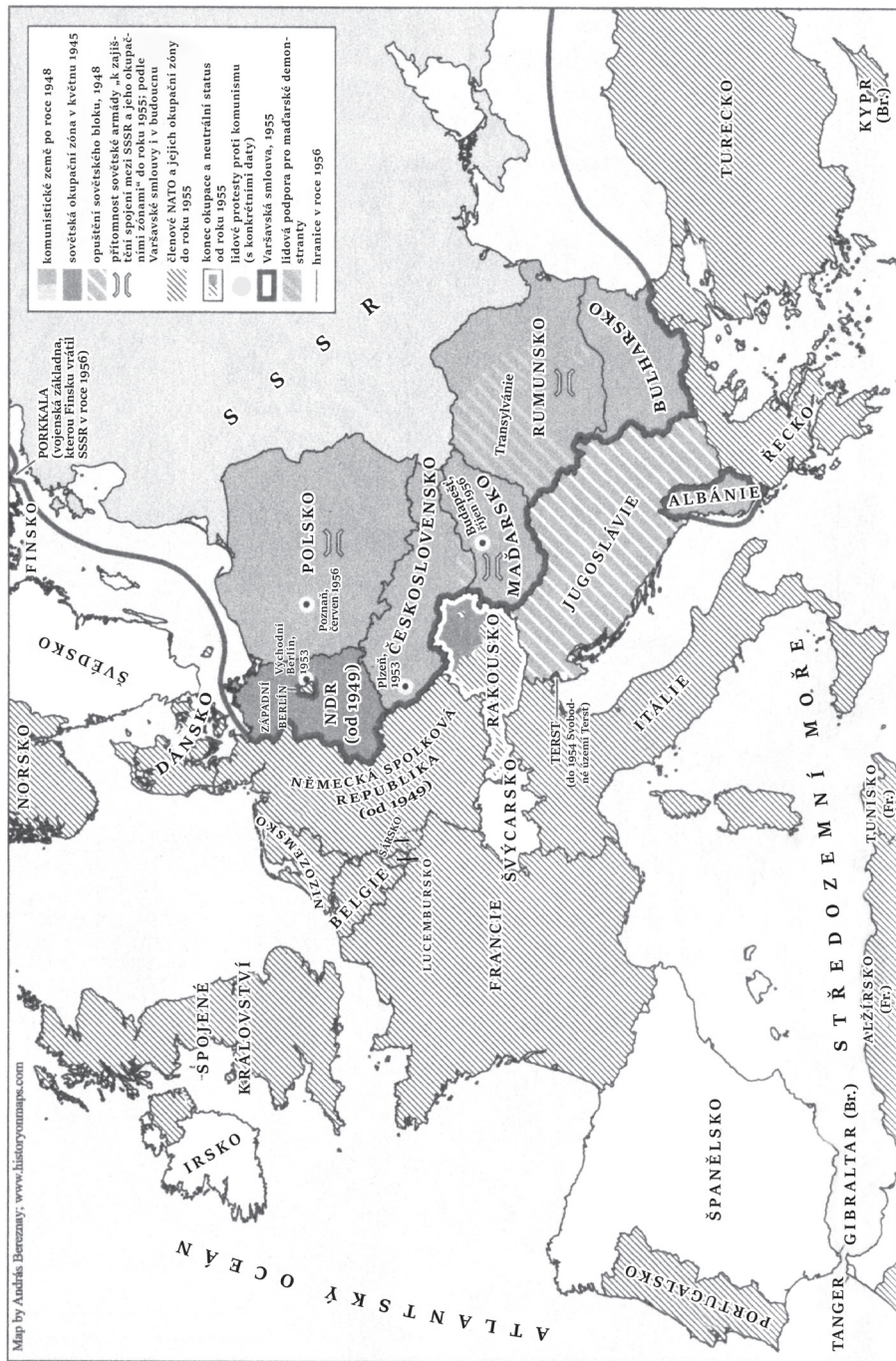
Rejstřík / 399

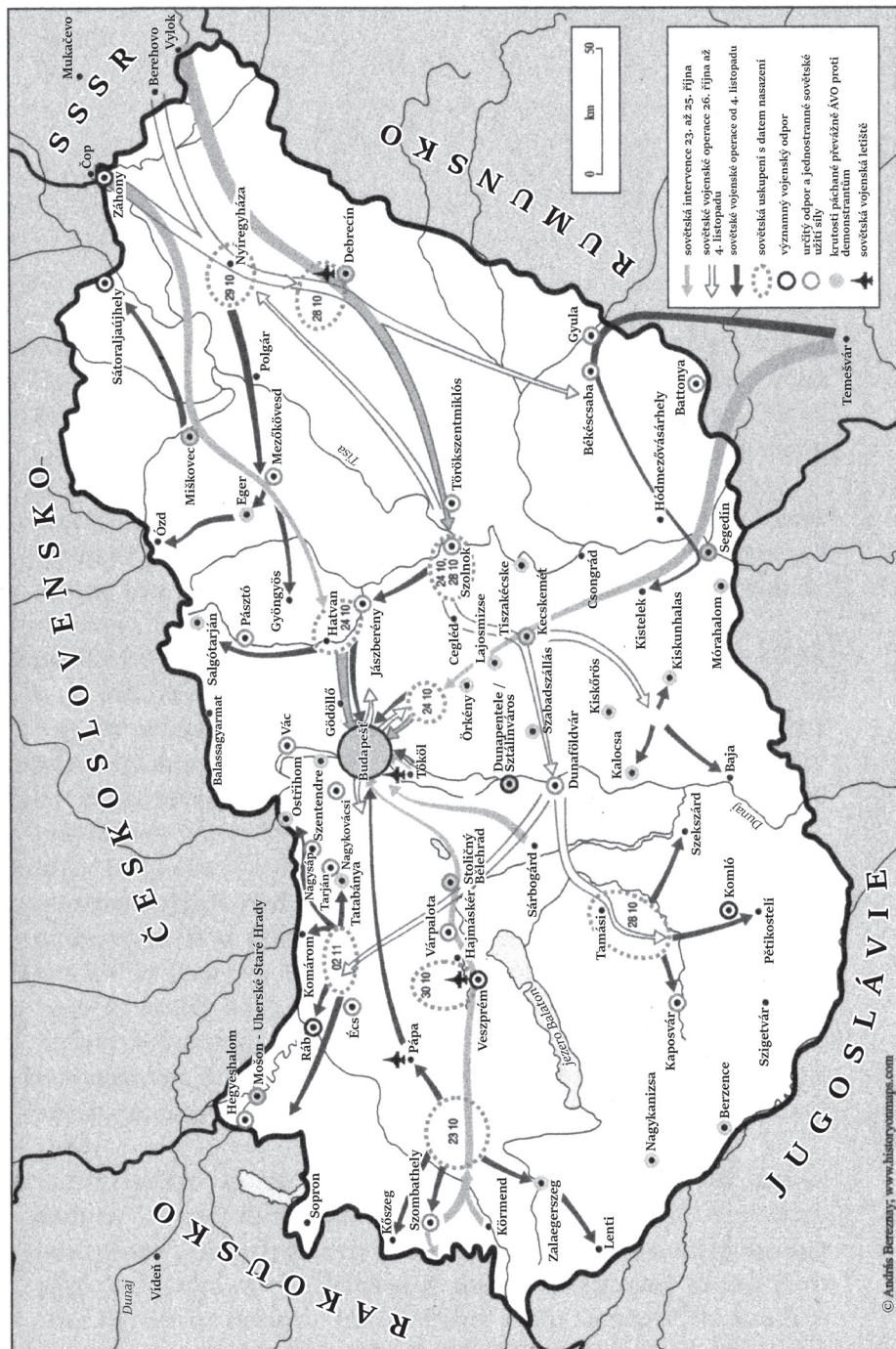

V textu používaný Velký bulvár (Nagykörút) je označení pro navazující třídy bulvár Svatého Štěpána, Leninův bulvár, Józsefův bulvár a Ferencův bulvár.

Hlavní postavy

István Bibó (1911–1979) byl jeden den členem kabinetu v Nagyově poslední vládě. Jako jediný z ministrů odmítl uprchnout, když 4. listopadu 1956 zaútočili na parlament Sověti. Jeden z nejvlivnějších maďarských politických filozofů. V roce 1956 odsouzen na doživotí. Propuštěn v rámci všeobecné amnestie v roce 1963.

József Dudás (1912–1957), revoluční vůdce, jehož skupina bojovníků obsadila během povstání několik strategických budov v Budapešti. Patřil k těm povstalcům, kteří byli popraveni jako první v lednu 1957.

Ernő Gerő (1889–1980) strávil od poloviny dvacátých let dvě desítky let v exilu v SSSR. Významný agent KGB. Po „osvobození“ Maďarska byl v letech 1945–1956 druhým nejvýše postaveným komunistou. V červenci 1956 převzal vedení strany, ale druhého dne revoluce byl Rusy odstraněn. Do roku 1961 žil v exilu v Rusku. Pak se vrátil do Budapešti, kde pracoval jako příležitostný překladatel.

András Hegedüs (1922–1999), maďarský předseda vlády v letech 1955–1956. Uprostřed revoluce uprchl 28. října 1956 do SSSR. V roce 1958 se vrátil do Maďarska a učil sociologii.

János Kádár (1912–1989), za Rákosiho éry v letech 1948–1951 komunistický ministr vnitra. V letech 1951–1954 vězněn. Dne 25. října 1956 se stal členem revoluční vlády Imreho Nagye, ale 1. listopadu se postavil proti ní. Po potlačení revoluce jej Sověti instalovali jako maďarského vůdce. Do roku 1988 byl generálním tajemníkem strany.

Béla Király (1912–2009), generál odsouzený v loutkovém procesu v roce 1952 na doživotí. Propuštěn v září 1956. V říjnu 1956 ustanoven velitelem maďarských revolučních ozbrojených sil. Velel obraně Budapešti. Po ruské invazi v listopadu 1956 uprchl na

Západ. Odsouzen k smrti *in absentia*. Učil dějiny na Brooklyn College Newyorské univerzity. V roce 1989 se vrátil do Maďarska. V letech 1990–1994 byl nezávislým členem parlamentu.

Sándor Kopácsi (1922–2001), velitel budapeštské policie v letech 1952–1956. Souzen s Imrem Nagyem jako jeden z původců revoluce. Odsouzen na doživotí. Amnestován v roce 1963, emigroval do Kanady. Dvacet let pracoval jako elektromechanik v Torontu. V roce 1989 se vrátil do Maďarska.

Géza Losonczy (1917–1957), novinář, byl blízký politický poradce a přítel Imreho Nagye. Během Rákosiho čistek byl vězněn a mučen. Dne 4. listopadu se spolu s Nagyem uchýlil na jugoslávskou ambasádu a spolu s Nagyem byl internován a vězněn. Zemřel 21. prosince 1957 na následky nuceného podávání potravy během hladovky v budapeštské ústřední věznici.

Pál Maléter (1917–1958), vojenský velitel v maďarské armádě. Vedl obranu hlavních revolučních opěrných bodů. Imre Nagy ho povýšil na generálmajora a ustanovil ho ministrem obrany. Když byl vyslán vyjednávat se Sověty, 3. listopadu 1956 ho unesla KGB. Byl souzen s Imrem Nagyem a 16. června 1958 popraven.

József Mindszenty, kardinál (1892–1975), primas maďarský, po loutkovém procesu v roce 1949 odsouzen na doživotí. Propuštěn z vězení během revoluce 31. října 1956. Po ruské invazi našel 4. listopadu útočiště na americkém velvyslanectví, kde zůstal do roku 1971.

Imre Nagy (1896–1958), maďarský předseda vlády v letech 1953–1955 a poté od 24. října do 4. listopadu 1956. Politický vůdce maďarské revoluce. Po rozdrčení povstání unesen Sověty. Deportován do Rumunska a vězněn. V roce 1957 se vrátil do Budapešti. V následujícím roce byl během tajného procesu odsouzen a 16. června 1958 oběšen.

Mátyás Rákosi (1892–1971), vůdce maďarských emigrantů v Sovětském svazu v letech 1940–1944, od roku 1945 do července 1956 generální tajemník maďarské komunistické strany. Rusy odvolán

z funkcí. Zbytek života strávil v SSSR v Kyrgyzstánu. V roce 1970 měl možnost vrátit se do Maďarska, pokud se zaváže politicky se neangažovat. Odmítl. Po smrti bylo jeho tělo přivezeno ze Sovětského svazu, byl pohřben v Budapešti.

János Szabó, „strýček“ (1897–1957), řidič nákladního auta a nejznámější vůdce vzbouřenců. Vedl jednu z hlavních skupin ozbrojených bojovníků za svobodu. Byl zatčen při pokusu utéci na Západ. Oběšen v lednu 1957.

Attila Szigethy (1912–1957), jeden z hlavních revolučních vůdců mimo Budapešť. Šéf revolučního výboru v Rábu, městě na severozápadě Maďarska. Po potlačení revoluce spáchal v srpnu 1957 sebevraždu pár dnů předtím, než mělo dojít k jeho soudu.

József Szilágyi (1917–1957), podplukovník policie v Budapešti a poté vůdčí představitel opozice proti Rákosimu. Během revoluce byl tajemníkem Imreho Nagye. V roce 1957 byl odsouzen a oběšen.

Zoltán Tildy (1889–1961), maďarský prezident v letech 1946–1948. V období let 1948–1956 v domácím vězení. Stal se místopředsdou vlády Imreho Nagye a jeho blízkým důvěrníkem. V listopadu 1956 byl zatčen a odsouzen k šesti letům vězení. V roce 1959 byl propuštěn z vězení na individuální amnestii.

Úvod

Dokonce ještě dnes, kdy je Budapešť rušné a moderní hlavní město členského státu Evropské unie, najdete na některých veřejných budovách a velkých činžácích důlky po střelách. Maďarům i návštěvníkům z ciziny záměrně připomínají tragédii, která se odehrála před desítkami let a která bude navždy inspirací všem bojovníkům proti tyranii: maďarskou revoluci roku 1956.

Je příběhem heroického neúspěchu, příběhem o úctyhodné odvaze jít do předem ztraceného boje a o nemilosrdné krutosti. Malý národ, jehož lid byl ozbrojený v podstatě jen puškami a Molotovovými koktejly, měl odvahu vzepřít se jedné ze světových supervelmocí. Nadšené odhodlání Maďarů postavit se Rusům ohromilo všechny, kteří jejich boj sledovali. Mnohým lidem po celém Západě ležel osud Maďarska upřímně na srdci. Po několik euforických dnů to vypadalo, jako kdyby mohli revolucionáři zázrakem dokonce zvítězit. Pak uhořela realita. Sověti s drtivou silou přepadli zemi. Maďaři byli brutálně rozdraceni, jejich hlavní město bylo zničeno, zemřely tisíce lidí a jejich zem byla okupována ještě další tři desetiletí.

Revoluce byla rozhodujícím momentem studené války. Sovětský svaz dal tehdy jednoznačně najevo, že je připravený použít pro udržení svého impéria barbarských metod a Západ mu v tom nezabránil. Svobodný svět s hrůzou a účastenstvím sledoval, jak ruské tanky proměňují krásné budapeštské čtvrti v rozvaliny. Ale západní politici vůdci neudělali nic.

Po zhroucení komunismu se vynořila spousta nových materiálů o povstání.* Čím víc toho víme, tím zřejměji se Maďarsko jeví jako

* Otázkou, jestli maďarské události roku 1956 byly revolucí, nebo povstáním, se zabývají celé knihy. Maďaři trvají na tom, že to byla revoluce, přestože trvala tak krátce. Souhlasil bych s nimi; nakrátko se zdálo, že se všechno změnilo. Ale tyto dva pojmy se navzájem nevylučují a v knize používám oba.

jedno z mnoha bojišť ve velkém střetu Východu se Západem během druhé poloviny 20. století. Maďarsko bylo pěšcem sevřeným v pasti mezi mocnějšími silami. V roce 1956 se jeho osud netvořil na ulicích Budapešti, nerozhodovali o něm maďarští hrdinové, zrádci či podvodníci, o kterých se píše na těchto stránkách. Všechna podstatná rozhodnutí učinili ti, co byli u moci v Moskvě a Washingtonu. Proto se dějiště této knihy často přesouvá z Maďarska do Sovětského svazu a do Spojených států.

Dokumenty, které byly nedávno zpřístupněny v Rusku, umožňují upřesnit dřívější názory na to, jak sovětští vůdci vůči Maďarsku v roce 1956 postupovali. Stalinovi dědicové, nesmiřitelní rivalové, několik dní lavírovali a byli překvapivě nejistí, ale nakonec projeví divošskou krutost, jakou by člověk od tyranů očekával. Metody, které v Budapešti použili, byly děsivé. Rudí carové v Kremlu se zachovali stejně, jako se vždy projevovali typičtí imperialisté už od časů Římanů. Chtěli si za každou cenu udržet to, co měli. Nebyli to blázni a ani příliš netrpěli falešnými představami. Velmi dobře chápali, jak lidé ve východní Evropě komunismus a Rusy nenávidí. Po válce vybudovali obrovský monolit mocenského bloku, konstrukci, jež se zdála být děsivě silná. Ale stárnoucí muži Kremlu byli dost jasnozřiví, aby věděli, že se celé impérium může za pár dnů zhroutit, jak se třiatřicet let po maďarské revoluci také stalo. V roce 1989 už Sovětský svaz ztratil zájem udržet si své vazalské státy v Evropě. V roce 1956 pro něj však bylo zachování imperiálního vlastnictví národní a ideologickou prioritou. Rusové rozhodně nechtěli připustit, aby některý ze satelitů opustil „socialistický tábor“. Nikita Chruščov a další moskevští komunističtí velmoži udělali ze své perspektivy v Budapešti „správnou“ věc nebo se přinejmenším zachovali předpověditelně. Zaplatili vysokou cenu krve, aby získali čas.

Pokud jde o roli USA v roce 1956, odhalují toho dokumenty víc. Američané „vyhráli“ studenou válku a diktovali, jak bude psána její historie. Voják, politik a prezident Dwight Eisenhower a jeho

ministr zahraničí, tvrdohlavý John Foster Dulles, jsou v USA dodnes respektované postavy, leč maďarská revoluce nebyla jejich nejskvělejší hodinou. Padla do posledního týdne prezidentské předvolební kampaně před jeho druhým zvolením a do suezské krize. Eisenhower považoval Egypt za důležitější než Maďarsko, což je pochopitelný názor. Matoucí je ale jeho janusovská politika před povstáním. Během Eisenhowerova prvního prezidentského období vedli jeho pobočníci a mediální manipulátoři bojovné řeči o „osvobozování zajatců“ za železnou oponou a „zatlačování“ komunismu. CIA utratila miliony dolarů na propagandu šířící evangelium demokracie. Maďary to bezpochyby povzbudilo k povstání. Když ale revolucionáři potřebovali pomoc, oficiální představitelé Washingtonu si nad tím umyli ruce a Maďaři zůstali osamocení bez pomoci. S velkou nadsázkou lze říci, jak se vyjádřil jeden bojovník za svobodu v Budapešti, že američtí bojovníci studené války byli připraveni bojovat s komunismem do posledního Maďara. Mnoho Maďarů však mělo v roce 1956 pocit, že je Spojené státy zradily.

Není těžké jejich dojem pochopit. Richard Nixon, jehož pověst utrpěla na počátku sedmdesátých let v důsledku aféry Watergate, sice sehrál v tomto dramatu jen drobnou roli, ale v roce 1956 byl viceprezidentem a příkladem absolutně hrůzného modelu reálpolitiky. Tři měsíce předtím, než maďarská revoluce začala, řekl na schůzi v Bílém domě, že z hlediska práce s veřejností by z americké perspektivy nebylo nic špatného na tom, kdyby „na sovětský blok znovu tvrdě dopadla ruská železná pěst“.

Ruští vojáci masakrovali maďarské civilisty a byli to vrazi z Kremli, kdo je poslal; Spojeným státům za to nebylo možné připisovat vinu. Některé vedoucí postavy ve Washingtonu nicméně tehdy těžko nesly způsob, jakým byla maďarská krize řešena, a měly za to, že vláda nese za tu tragédii větší odpovědnost, než přijímá. Zaznívaly tehdy otázky, které zůstaly nezodpovězeny a které stojí za to klást i dnes. Ve velkém zápasu padesátých let byly Spojené státy na „správné straně“. Od vůdce svobodného světa se čekalo, že dostojí